

До визначення поняття «платоспроможність страхової компанії»

Визначено, що специфічний характер виникнення страхових зобов'язань та особливості їх виконання зумовлюють особливий підхід до забезпечення належного рівня платоспроможності страхових компаній. Розглянуто основні теоретичні підходи до поняття «платоспроможність страхових компаній». На основі критичного аналізу та узагальнення існуючих вітчизняних і зарубіжних поглядів сформульовано власне авторське бачення платоспроможності страховика та його відмінність від поняття фінансової стійкості. Виділено складові аналізу платоспроможності страховика: аналіз зобов'язань страховика, аналіз ресурсів страховика, співвідношення зобов'язань і ресурсів.

Ключові слова: страхова компанія, платоспроможність, страхові зобов'язання, ресурси страховика, фінансова стійкість.

В сучасному світі господарський комплекс наражається на величезну кількість ризиків природного, техногенного, економічного, політичного та іншого характеру. Одночасно простежується чітка тенденція до зростання ймовірності проявів ризиків та збільшення обсягів завданої внаслідок їх проявів шкоди. У зв'язку з цим цілком логічним є зростання вимог до платоспроможності страхових компаній, тобто до їх здатності гарантувати захист майнових інтересів громадян, юридичних осіб та держави.

Специфічний характер виникнення страхових зобов'язань та особливості їх виконання зумовлюють необхідність при дослідженні процесів капіталоутворення, аналізі та оцінці достатності капіталу страхової компанії для фінансування її зобов'язань розглядати платоспроможність як основоположне поняття.

Водночас існує розуміння того, що платоспроможність – це швидше процес, ніж явище. Саме тому, з урахуванням імовірнісного характеру страхової діяльності, значна увага повинна приділятися управлінню платоспроможністю. За своєю суттю воно полягає у формуванні в достатньому обсязі та ліквідній формі не лише страхових резервів, але й власного капіталу, який повинен покривати екстраординарні виплати за договорами страхування, здійснення яких початково не передбачалося.

Головні дослідження та публікації з даної проблеми започаткували провідні вітчизняні і зарубіжні вчені В. Базилевич, М. Веселовський, Н. Внукова, О. Вовчак, Л. Горбач, В. Дадьков, Є. Дюжиков, А. Єрмошенко, Є. Коломін, Н. Кузнецова, С. Куліков, С. Луконін, М. Мних, Л. Орланюк-Малицька, С. Осадець, В. Поплавська, Т. Ротова, А. Самойловський, Ж. Симоненко, Ю. Сплетухов, В. Сухов, К. Турбіна, Д. Хемптон, Г. Чернова, Т. Федорова, Р. Юлдашев та ін.

Водночас ці дослідження містять багато суперечностей, альтернативних думок щодо сутності платоспроможності страхових компаній та характеру їх відношення до фінансової стійкості. Тому актуальним є обґрунтування та уточнення в теоретичному плані питання щодо сутності платоспроможності страховика та підходів щодо визначення її рівня. Саме розв'язанню зазначених питань і присвячене дане дослідження.

Метою статті є з'ясування сутності платоспроможності страховика та її складових, обґрунтування ролі наукової теорії ризику у визначенні страховиком своїх зобов'язань та ресурсів, які необхідні для забезпечення належного рівня платоспроможності.

Підходи до забезпечення та контролю платоспроможності страхових компаній є важливою теоретичною і практичною проблемою. Питання забезпечення платоспроможності страховиків є багатовимірним, адже при характеристиці платоспроможності страхової компанії необхідно враховувати взаємозв'язок і взаємний вплив ряду показників, зокрема: розмірів зобов'язань страховика; встановленої на підставі легітимних процедур вартості вільних активів; складу страхових та інвестиційних портфелів; значної кількості інших факторів, які можуть суттєво впливати на фінансовий стан страхової компанії.

Неспроможність страхової компанії виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками підриває саму ідею страхування як способу захисту від фінансових втрат. У зв'язку з цим, забезпечення платоспроможності страхової компанії задля гарантування її фінансової стійкості повинне розглядатися як головна мета регулювання її діяльності [15, с. 227]. Адже втрата фінансової стійкості страховою організацією в результаті її неплатоспроможності неминуче призводить до банкрутства. Саме тому дослідження питань, пов'язаних із вивченням підходів до забезпечення фінансової стійкості страховиків у комплексі з вивченням платоспроможності страхових компаній, нині є надзвичайно актуальною проблемою.

У страховій літературі найчастіше зустрічаються такі визначення платоспроможності страховика:

- здатність своєчасно та в повному обсязі здійснити страхові виплати [8, с. 46; 11, с. 93; 29, с. 415];
- здатність виконувати всі свої страхові зобов'язання [6, с. 221; 9, с. 103; 10, с. 23; 17, с. 31; 28, с. 140], конкретніше – здатність виконувати свої зобов'язання у будь-який момент [19, с. 185; 23, с. 479];
- здатність суб'єкта господарювання до своєчасного виконання грошових зобов'язань, що обумовлені законом або договором [13, с. 38; 14, с. 4; 16, с. 382];
- здатність виконувати існуючі страхові зобов'язання перед клієнтами виходячи з наявних у страхової компанії активів, з використанням додаткових коштів перестраховиків при розрахунках за ризиками, які передані у перестраховання [12, с. 28; 22, с. 210].

Наведені визначення охоплюють лише зобов'язання, які виникають перед страхувальниками, при цьому в них не враховуються інші (крім страхових) зобов'язання, що випливають із фінансово-господарської діяльності страховика. Безперечно, страховик повинен приділяти основну увагу виконанню зобов'язань перед страхувальниками. Однак не слід забувати і про те, що в зв'язку зі специфікою діяльності у страховика можуть виникати й інші категорії зобов'язань, які можуть суттєво впливати на його платоспроможність. При цьому, сучасною тенденцією світового страхового ринку є все більше поширення практики продажу не страхового, а так званого фінансового продукту, який поряд із страховими послугами включає інші різновиди послуг фінансово-кредитного характеру. У зв'язку з цим, підвищується значимість інших (нестрахових) зобов'язань страхової компанії. Вплив таких зобов'язань буде тим більшим, чим вищою буде їх питома вага в загальному обсязі зобов'язань страховика.

Саме цей аспект діяльності страхових компаній узяв до уваги Д.Д. Хемптон, який визначає платоспроможність компанії як «здатність покривати усі фінансові зобов'язання, оплачувати усі позови та допомоги по різних страхових полісах, що видані страховою компанією» [27, с. 120]. Аналогічної точки зору дотримується й авторський колектив підручника «Страхування» – О.Д. Вовчак, О.О. Гаманкова та К.Є. Турбіна, які підкреслюють, що платоспроможність «характеризує здатність страхової організації виконати всі зобов'язання на

конкретну звітну дату» [3, с. 318; 5, с. 196; 20, с. 808; 25, с. 259]. Це підтверджує нашу думку, висловлену вище, щодо того, що в умовах ринку виконання страхових зобов'язань неможливе без урахування необхідності виконання інших зобов'язань, які виникають у страховика в процесі здійснення ним інвестиційної та фінансової діяльності.

Наукові публікації провідних вітчизняних і закордонних вчених у галузі страхування свідчать про часте змішування понять «платоспроможність» та «фінансова стійкість». Та навіть якщо взяти до уваги лише один часовий критерій, можна зробити висновок, що під платоспроможністю необхідно розуміти здатність організації виконувати зобов'язання у певний момент часу. Водночас, поняття «фінансова стійкість» визначає здатність страховика виконувати зобов'язання в будь-який момент часу, в тому числі й у будь-який час у майбутньому. Отже, платоспроможність є «миттєвим показником», зрізом стану компанії в момент проведення аналізу і є зовнішнім проявом фінансової стійкості страховика на певну дату. Аналогічної думки дотримується ряд науковців [2, с. 187; 7, с. 241].

Заслугує на увагу підхід Л. Временко та О. Корват [4, с. 61], які в реаліях сьогодення розглядають категорію «платоспроможність» як синонім поняття «фінансова стійкість». При цьому вони вважають, що платоспроможність є показником, який характеризує стан страховика не лише на час проведення аналізу його діяльності, але й на майбутнє. Тобто в даному разі мова йде як про «фактичну», так і про потенційну можливість розраховуватися за зобов'язаннями» [23, с. 486].

Автори, які не ототожнюють поняття «фінансова стійкість» та «платоспроможність», по-різному визначають співвідношення цих понять. Так, В.О. Сухов чітко відокремлює ці поняття одне від одного. На його думку, «платоспроможність, виступаючи окремим проявом фінансової стійкості, відображає здатність платити за зобов'язаннями у «нормальних» умовах» [24, с. 5]. При цьому така здатність повинна характеризуватися як наявність коштів для виконання зобов'язань, так і формою, в якій ці кошти знаходяться. Проте ми вважаємо правильною думку вчених Ю.А. Сплетухова та Є.Ф. Дюжикова, які стверджують, що «платоспроможність є головною ознакою фінансової стійкості страховиків» [18, с. 283], та інших дослідників, що «платоспроможність – важливий показник надійності страхової компанії, її фінансової стійкості» [1, с. 110].

В попередніх дослідженнях [26] запропоноване власне бачення дефініції «фінансова стійкість страхової компанії» – це такий стан організації її грошових потоків (вхідних і вихідних), при якому страхова компанія здатна своєчасно та в повному обсязі виконувати зобов'язання за негативного впливу як зовнішніх, так і внутрішніх чинників відносно всіх суб'єктів ринку впродовж визначеного часу за рахунок залучених і власних ресурсів, забезпечувати відновлення своїх фінансових показників за будь-якого несприятливого впливу до бажаного і/або оптимального рівня, адаптуватися до постійно змінюваного ризикового економічного середовища, використовувати нові обставини, властивості та відносини для власного цілеспрямованого і динамічного розвитку на основі зростання обсягів прибутку й капіталу в даний час та прогнозованій перспективі [26, с. 120]. Це дозволило виділити три органічно і тісно взаємопов'язані та взаємообумовлені ознаки фінансової стійкості страхових компаній: надійність, платоспроможність та ліквідність. Усі вищевказані ознаки спроможні впливати на формування рівня довіри до страховика і є підґрунтям для визначення рівня його конкурентоспроможності.

Нашу думку, поняття «платоспроможність страховика» є характеристикою, яка має глибокий економічний сенс в умовах ринкового господарювання. В

найбільш загальному вигляді її рівень визначається, шляхом зіставлення кількісних параметрів зобов'язань та наявних у розпорядженні страховика ресурсів. Виділяють три складові аналізу платоспроможності страховика:

- 1) аналіз зобов'язань страховика;
- 2) аналіз ресурсів страховика;
- 3) співвідношення зобов'язань та ресурсів страховика.

Страхові компанії, визначаючи свої зобов'язання та ресурси, необхідні для забезпечення належного рівня платоспроможності, спираються на наукову теорію ризику. Власне це при розрахунках платоспроможності й зумовлює специфіку страховиків порівняно з іншими суб'єктами ринку.

Ризиковість страхових операцій вимагає від страховиків формування додаткових фінансових ресурсів для виконання зобов'язань перед страхувальниками за будь-яких (навіть дуже несприятливих) умов. Достатнім вважається такий обсяг власних вільних коштів страховика, який він може разом із страховими резервами використати для виконання своїх зобов'язань.

При цьому необхідно враховувати, що зобов'язання страховика можуть бути як зовнішніми, так і внутрішніми [19, с. 184; 21, с. 533; 25, с. 259]. Зовнішні зобов'язання страховика – це зобов'язання перед страхувальниками, перестраховальниками, бюджетом тощо. Внутрішні зобов'язання страховика – це зобов'язання перед персоналом. Ключовим елементом для визначення платоспроможності страховика є обсяг його зовнішніх зобов'язань, саме для їх належного виконання страховик створює страхові резерви.

Страхові резерви страховика мають ту особливість, що вони мусять бути адекватні страховим зобов'язанням страховика і достатніми для виконання ним зобов'язань перед страхувальниками, застрахованими або вигодонабувачами.

Та навіть при найповнішому розрахунку необхідних страховикові страхових резервів зберігається небезпека збитковості його страхових операцій. Це зумовлено тим, що в основу страхової послуги покладена категорія страхового ризику. Страховик може гарантувати безумовне виконання власних зобов'язань лише за рахунок свого капіталу, який виступає в ролі додаткової фінансової гарантії його платоспроможності. Результати багаторічного аналізу діяльності дозволили страховим компаніям напрацювати механізм забезпечення гарантій їх платоспроможності шляхом продукування маржі платоспроможності. Власні кошти страхових компаній утворюють запас (маржу) платоспроможності. Таким чином, потреба в страхових резервах породжується страховим ризиком, а потреба в запасі платоспроможності – ризиком діяльності страховика в умовах ринку.

Отже, належний обсяг капіталу є не лише необхідною, але й достатньою умовою забезпечення платоспроможності страховика. Звідси логічно випливає висновок про залежність платоспроможності страховика від обсягів капіталу, який є в його розпорядженні.

Підсумовуючи вищезазначене, робимо висновок, що платоспроможність – комплексний показник, надзвичайно важливий для характеристики страхової компанії, оскільки виконання вимог, які висуваються до страховиків з метою забезпечення дотримання ними належного рівня платоспроможності, забезпечує, зрештою, їх фінансову стійкість. Саме тому чинне законодавство прямо чи опосередковано регламентує усі інструменти впливу на платоспроможність страхових компаній.

Враховуючи вищенаведені міркування, платоспроможність страхової організації, на нашу думку, – це багатофакторне, синтетичне, системне поняття, яке характеризує реально існуюче динамічно рухливе (внаслідок постійного впливу різноманітних зовнішніх та внутрішніх факторів) співвідношення ринкових зобов'язань страховика, в тому числі й нестрахових, перед клієнтами

та контрагентами і наявних для їх покриття (компенсації) ресурсів (активів), які сформовані в достатньому обсязі та ліквідній формі без збитку для капіталу, що дозволяє страховиків своєчасно та повною мірою виконувати зобов'язання.

Список використаних джерел

1. Архипов А. П. Страхование. Современный курс : [учебник] / А. П. Архипов, В. Б. Гомелля, Д. С. Туленты ; под ред. Е. В. Коломина. – М. : Финансы и статистика, 2007. – 416 с.
2. Веселовский М. Я. Страховой сервис : [учеб. пособие] / М. Я. Веселовский. – М. : Альфа-М: ИНФРА-М, 2007. – 288 с.
3. Вовчак О. Д. Страхування : [навч. посіб.] / О. Д. Вовчак. – Львів : Новий Світ-2000, 2004. – 480 с.
4. Временко Л. Пруденційні режими регулювання страхової діяльності: цілі, задачі, інструменти / Л. Временко, О. Корват // Страхова справа. – 2009. – №1. – С. 60–64.
5. Гаманкова О. О. **Фінанси страхових організацій : [навч. посіб.] / О. О. Гаманкова.** – К. : КНЕУ, 2007. – 328 с.
6. Горбач Л. М. Страхова справа : [навч. посіб.] – 2-ге вид., виправлене / Л. М. Горбач. – К. : Кондор, 2003. – 252 с.
7. Грищенко Н. В. **Основы страховой деятельности : учеб. пособие / Н. В. Грищенко.** – М. : Финансы и статистика, 2008. – 352 с.
8. Дадьков В. Н. **Анализ финансовой деятельности предприятия в разрезе страховой организации / В. Н. Дадьков, Ж. Ю. Симоненко // Страховое дело.** – 2008. – №10. – С. 40–57.
9. Єрмошенко А. М. Нова політика у сфері платоспроможності страхових компаній Європейського співтовариства / А. М. Єрмошенко, В. В. Поплавська // **Фінанси України.** – 2007. – №11. – С. 103–109.
10. Кузнецова Н. П. **Некоторые проблемы Европейского страхового законодательства и оценка платежеспособности по рисковым видам страхования / Н. П. Кузнецова, Г. В. Чернова.** – Спб. : Институт страхования, 1998. – 62 с.
11. Куликов С. В. **Финансовый анализ страховых организаций : [учеб. пособие] / С. В. Куликов.** – Ростов н/Д. : Феникс ; Новосибирск : Сибирское соглашение, 2006. – 224 с.
12. Луконин С. В. **Финансовая устойчивость страховых компаний и пути ее повышения / С. В. Луконин // Страховое дело.** – 2003. – №5. – С. 28–31.
13. Мних М. В. Страхування як механізм надання гарантій підприємницької діяльності та соціального захисту населення : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / М. В. Мних. – К. : Знання України, 2004. – 428 с.
14. Орланюк-Малицкая Л. А. **Платежеспособность страховой организации / Л. А. Орланюк-Малицкая.** – М., 1994. – 151 с.
15. Журавлев В. П. **Основы страхового менеджмента. Методическое пособие по изучению дисциплины «Страховой менеджмент» : [учеб. пособие] / В. П. Журавлев, В. В. Владимиров, С. А. Банников.** – М. : ЗАО Издательство «Экономика», 2007. – 404 с.
16. Ротова Т. А. Страхування : [навч. посіб.] / Т. А. Ротова, Л. С. Руденко. – К. : Київ. нац. торг. екон. ун-т, 2001. – 400 с.
17. Самойловський А. Л. Надійність страхових операцій: програмна реалізація збалансованості активів і зобов'язань страхової компанії / А. Л. Самойловський // **Формування ринкових відносин в Україні.** – 2006. – №12. – С. 31–35.
18. Сплетухов Ю. А. **Страхование : [учеб. пособие] / Ю. А. Сплетухов, Е. Ф. Дюжиков.** – М. : ИНФРА-М, 2007. – 312 с.

19. Страхование : [учеб.] / А. Н. Базанов, Л. В. Белинская, П. А. Власов [и др.] ; под. ред. Г. В. Черновой. – М. : Проспект, 2009. – 432 с.
20. Страхование : [учеб.] / под ред. Т. А. Федоровой. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Экономист, 2006. – 875 с.
21. Страхування : [підручник] / кер. авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.
22. Страхування : теорія та практика : [навчально-методичний посібник] / Н. М. Внукова, В. І. Успенко, Л. В. Временко [та ін.] ; за заг. ред. Н. М. Внукової. – Харків : Бурун Книга, 2004. – 376 с.
23. Страхування: [підручник] / за ред. В. Д. Базилевича. – К. : Знання, 2008. – 1019 с.
24. Сухов В. А. Государственное регулирование финансовой устойчивости страховщиков / В. А. Сухов. – М., 1995. – 112 с.
25. Теория и практика страхования : [учебное пособие] / под общ. ред. К. Э. Турбиной. – М. : Анкил, 2003. – 704 с.
26. Ткаченко Н. В. Фінансова стійкість страхових компаній: теоретичні підходи / Н. В. Ткаченко // Фінанси України. – 2009. – №6. – С. 104–121.
27. Хэмптон Д. Финансовое управление в страховых компаниях /Д. Хэмптон ; перевод с англ. – М. : Анкил, 1995. – 263 с.
28. Чернова Г. В. Основы экономика страховой организации по рисковым видам страхования / Г. В. Чернова. – СПб. : Питер, 2005. – 240 с.
29. Юлдашев Р. Т. Страховой бизнес. Словарь-справочник / Р. Т. Юлдашев. – М. : Анкил, 2005. – 832 с.

Ткаченко Н.В. К определению понятия «платежеспособность страховой компании».

Определено, что специфический характер возникновения страховых обязательств и особенности их исполнения обуславливают особенности подхода к обеспечению приемлемого уровня платежеспособности страховых компаний. Рассмотрены основные теоретические подходы к понятию «платежеспособность страховых компаний». На основании критического анализа и обобщения взглядов отечественных и зарубежных ученых сформулировано собственное авторское видение платежеспособности страховщика и его отличие от понятия финансовой устойчивости. Выделены составляющие анализа платежеспособности страховщика: анализ обязательств страховщика, анализ ресурсов страховщика, соотношение обязательств и ресурсов.

Ключевые слова: страховая компания, платежеспособность, страховые обязательства, ресурсы страховщика, финансовая устойчивость.

Tkachenko N.V. To the Concept «Insurance Company Solvency» Definition.

The fact that the specific character of insurance liabilities and their performance characteristics stipulate a special approach to maintenance of an adequate level of insurance company's solvency is motivated. The main theoretical approaches to the concept of "insurance company's solvency" are observed. The author's vision of insurer's solvency based on critical analysis and synthesis of the existing opinions of national and foreign scientists is formulated. The required elements of insurer's solvency are set and their difference from the concept of financial stability is outlined. The components of the insurer's solvency analysis are determined as following: the analysis of the insurer's obligations, the insurer's resources analysis, the ratio of commitments and resources.

Key words: insurance company, solvency, insurance obligations, insurance reserves, insurer's resources, financial stability.

Надійшло 05.10.2009